

В. І. НАЗАРЕНКО

<https://orcid.org/0000-0002-7775-6426>

Ю. С. ВІЛІНСЬКИЙ

<https://orcid.org/0000-0002-5936-324X>

ІРИНА МИКОЛАЇВНА ВІЛІНСЬКА. КОМПОЗИТОР В УКРАЇНСЬКІЙ ВОКАЛЬНІЙ ШКОЛІ

Авторами дослідження представлено біографічний нарис і розглянуто деякі аспекти професійного та творчого життя вокального педагога та композитора І. М. Вілінської; проаналізовано педагогічну діяльність мисткині в культурно-історичному контексті. Вперше публікуються унікальні документальні матеріали, які базуються на архівних документах, розмовах з Іриною Миколаївною, бесідах з її колегами та учнями. Наводиться низка біографічних фактів і деякі епізоди з повсякденного життя співачки з метою створення якнайповнішого творчого портрету цієї особистості.

Ключові слова: архівні документи, вокалізи, вокальний репертуар, вокальна школа Ірини Вілінської, українська школа вокала, українські народні пісні.

Постановка проблеми Композитор і педагог Ірина Миколаївна Вілінська (1920–1986) посідає особливе місце серед провідних українських педагогів-вокалістів другої половини минулого сторіччя. За майже чотири десятиліття своєї роботи в Київській консерваторії (зараз Національна музична академія України імені П. І. Чайковського) І. М. Вілінська підготувала кілька поколінь співаків-професіоналів. Ірина Миколаївна є авторкою численних теоретичних праць з вокалу, збірок вокалізів, романсів і обробок народних пісень. Вокалізи І. М. Вілінської набули широкого поширення для навчання співаків у консерваторіях і музичних училищах не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Дослідження дасть змогу виправити помилки, неточності та компенсувати цензурні лакуни у відповідних музикознавчих джерелах минулої епохи.

Актуальність і наукова новизна роботи полягають у тому, що вперше представлені матеріали, які мають значну музикознавчу цінність, включаючи унікальні культурологічні знахідки, які пов'язані з родиною І. М. Вілінської. У плані **аналізу досліджень з обраної тематики**, слід указати на монографію Т. Михайлової [26], біографічну збірку Б. Гнидя [19] та статтю В. Назаренко [31]. Досить близькою до теми є стаття В. Г. Антонюк [1]. Зазначимо, що роботи Б. Гнидя, Т. Михайлової, В. Назаренко наводять лише фрагментарні відомості, містять деякі неточності і не можуть претендувати на повноцінну біографію, яка відповідає сучасним науковим критеріям.

Мета статті – представити в повній мірі постать І. М. Вілінської і дослідити деякі аспекти творчих здобутків і професійної діяльності композитора та педагога в культурно-історичному контексті. Методологія дослідження базується на науковому опрацюванні архіву композитора-вокаліста, численних архівних джерел (в Україні та за кордоном), ретельному аналізі документів, а також персональних розмовах з І. М. Вілінською (автентично переда-

них спогадах), бесідах з її колегами та учнями. Структурно робота представлена хронологічним наративом, який розгортається в історичному контексті.

Ірина Вілінська народилася в Одесі 7 вересня 1920 року, походить з української шляхетної родини. Її батько – видатний український композитор і педагог Микола Миколайович Вілінський (1888–1956) [27; 29; 32; 34, 67–109; 39]. До цієї музичної родини належать «золоте сопрано» Большого театру Ксенія Держинська [20;40,69-77] та видатний музикознавець і критик Олександр Оссовський [2]. До речі, Олександр Оссовський і Ксенія Держинська мають українських предків, вони ніколи не забували про свої українські корені¹. По лінії матері – Олени Петрівни (1892–1969)² – разом із французькою кров'ю Ірина Миколаївна успадкувала західноєвропейське музичне коріння. Олена Вілінська – нащадок династії композиторів Бутмі [46, 95, 105-109; 41] з міста Гента (так звана *La dynastie des Boutmy*), – музикантів епохи бароко. Найвідомішим представником цієї династії є Жосс Бутмі (*Josse Boutmy*; 1697–1779). Варто зазначити, що один із них – Жан-Жозеф Бутмі (син Жосса Бутмі, *Jean-Joseph Boutmy*; 1725–1782), 1765 року зустрічався в Гаазі з Леопольдом Моцартом і його сином, юним Вольфгангом-Амадеусом, які тоді подорожували з концертами Нідерландами. Про цю подію Леопольд Моцарт залишив відповідний запис у своєму подорожньому щоденнику³.

Фото 1

Ірина Миколаївна Вілінська (1920 – 1986)

¹ Додамо, що О. В. Оссовський певний час служив на посаді товариша міністра юстиції в уряді Гетьмана Павла Скоропадського, за що був репресований у радянські часи.

² Олена Петрівна Вілінська (1892–1969) народилася в м. Одесі. Закінчила Одеську гімназію і Вищі жіночі курси. Дружина композитора Миколи Вілінського (1914), займалася поезією (авторка віршів до романсів М. Вілінського), деякий час працювала в Центральній робочій бібліотеці (ЦРБ) в Одесі. Нашадок роду музикантів Бутмі (*Boutmy*) з м. Гент, зараз Бельгія.

³ Подається за оригіналом, щоб уникнути подвійного перекладу. «Leopold's annotations in his travel diaries include the usual selection of names, local nobles, several ambassadors, doctors and other professional people, music dealers (notably the Hummel brothers in The Hague and Amsterdam, who published Wolfgang's music)... Among them in The Hague the cellist composer J. G. C. Schetky from Darmstadt (his name will recur) and *Jean-Joseph Boutmy* (a keyboard composer), but none in Amsterdam is of wider repute, and the unfortunate musicians named in Utrecht are collectively immortalized by Leopold with the epithet 'Capital Esel' ('prize asses').».[45, 95]. Також див. [47,60].

Батьки – Микола та Олена Вілінські із донькою Іриною та старшим сином Сергієм, 1920-ті роки [друкується вперше]

Серед кола видатних осіб, так чи інакше пов'язаних з родиною Миколи Вілінського, можна згадати такі імена, як Микола Римський-Корсаков¹, Сергій Рахманінов², Олександр Зілоті [25;33], Вітольд Малішевський [30], Мішель Кальвокорессі³, Сергій Прокоф'єв, Сергій Дягілев та інші⁴.

Уже в ранньому дитинстві Ірина вражає своїми музичними здібностями. У п'ятирічному віці, після відвідання з батьками Оперного театру, донька підійшла до рояля та почала підбирати почуті в опері мелодії. З'ясувалося, що дівчинка має абсолютний музичний слух і унікальне відчуття ритму. Після цього відкриття батьки найняли дитині педагога для занять з фортепіано. Проте згодом сама Ірина Миколаївна вважала своїм головним вчителем батька, якому вона завдячувала своєю любов'ю до мистецтва, широким світоглядом, музичною культурою та вишуканим смаком.

Книга відомої письменниці Руфі Зернової (1919–2004) проливає світло на раннє дитинство Ірини Вілінської. Ось як описує автор події, які належать до середини 1920-х років: «І ось восени 1925 року я пішла в групу "до фребелічки" Олени Адольфівни. Група займала-

¹ О. В. Оссовський був учнем (1896–1902) М. А. Римського-Корсакова, належав до кола його близьких друзів, приймав композитора у себе вдома [36, 25-48, 421].

² С. В. Рахманінов сприяв початку оперної кар'єри молодій киянці Ксенії Держинської.

³ М. Д. Кальвокорессі у співавторстві з Олександром Оссовським видав у Франції книгу «Cinq concerts historiques russes», присвячену концертам, проведеним у травні 1907 року в Парижі з ініціативи й під керівництвом С. Дягілева [44].

⁴ Більш докладно див. [34, 67–109].

ся недалеко від нас, в квартирі Вілінських. Там був хлопчик Сергій¹ і дівчинка Іринка – обидва дуже гарненькі, особливо Іринка – виглядала точнісінько як моя остання лялька, яку я кликала Мадлен ... З мадмазель ми весь час читали "Les malheurs de Sophie" ... ». Далі Р. Зернова пише, що «сам Вілінський спеціально для цієї групи склав дитячу оперу «Бабка і Мурашка» за байкою І. А. Крилова, в якій брали участь усі діти» [24, 82-83].

Фото 3

Ірина Вілінська за фортепіано в кабінеті свого батька, після 1935 року, Одеса [друкується вперше]

В юності І. Вілінська виявила вельми різнобічні здібності: у дівчини розвинувся прекрасний голос – сопрано, вона захоплювалася математикою, активно займалася спортом, виступала в змаганнях з плавання та здобувала призи. Зі своєю подругою і родичкою, теж спортсменкою Вікторією Бутмі² Ірина Вілінська сміливо запливала далеко в море на байдарці. Ці подорожі не завжди були безпечні. Збереглася грамота Міського відділу народної освіти "Міської Олімпіади юних музик, співців, танцюристів, читців, художників та дитячих художніх самодіяльних гуртків", якою Ірина Вілінська була нагороджена в 1935 році, але не за музичні досягнення, а за показові акробатичні вправи³. У повоєнному Києві Ірина Вілінська і Вікторія Бутмі перепливали Дніпро у два кінці, що було вкрай небезпечно з причини коловоротів у воронках, які залишилися після вибухів бомб та снарядів.

¹ Вілінський Сергій Миколайович (1916 – 1999), син М. М. Вілінського, див. [34, 81].

² Дочка відомого одеського вченого-математика Андрія Бутмі (1892 - 1942), який загинув у сталінських таборах під час війни.

³ Шкільна грамота Ірини Вілінської 1935 рік. // Родинний архів Вілінських.

Ірина Вілінська (ліворуч) та Вікторія Бутмі на байдарці, кінець 1930-х років, Одеса
[друкується вперше]

Ірина Вілінська дуже любила музикувати на фортепіано, грати на слух класичні та популярні мелодії. Учень Миколи Вілінського, видатний молдавський композитор Леонід Гуров (1910–1993) у своєму листі¹ згадує фокстроти у виконанні молодої Ірини Вілінської. Зазначимо, що за спогадами І. Вілінської, ті фокстроти мало були до вподоби її батькові Миколі Вілінському, якому доводилося їх слухати.

У 1933-34 роках Ірина Вілінська була студенткою денного робфаку Одеського Музично-Театрального Інституту. Цей робфак проіснував до 1934 року, після чого Ірина Вілінська змушена була повернутися до школи (Одеська 35-та школа). 1936 року, не припиняючи музичних занять, Ірина вступає на Одеський будівельний робфак, який закінчує 1938 року. Далі вступає до Одеського будівельного інституту, але, як пише професор Київської консерваторії Т. Михайлова, заняття музикою беруть гору, і Ірина Вілінська 1939 року переходить до Одеської консерваторії, де займається одночасно на вокальному (педагог Менер-Каневська) й історико-теоретичному факультетах².

На жаль, одночасно зі світлими спогадами дитинства та юності, ремінісценції Ірини Вілінської були затьмарені жакливими подіями радянського буття. У кінці 1920-х – початку 1930-х був страшний голод, і батьки відправили Ірину та Сергія з голодної Одеси до «хлібного» Свердловська, де було краще продуктове постачання. Ірина Миколаївна розповідала про руйнування церкви в Одесі, після чого її шкільна вчителька повела свій клас на площу і вимагала від дітей плювати на ікони, які лежали посеред брухту. Декілька учнів, включаючи Ірину Вілінську, відмовилися, й у школі був великий скандал – батьків викликали до директора.

І. Вілінська згадувала про репресії в Одесі та про те, як Константин Данькевич (учень і колега М. М. Вілінського) врятував її батька. Це було у 1930-х під час так званих «пролетарських чисток». В Одеській консерваторії розбиралася справа «дворянина та буржуазного

¹ З листа Л. С. Гурова до М. М. Вілінського, після 1945. // Родинний архів Вілінських.

² Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії. Хронологічний огляд з 1863 по 1963 рік. В архіві І. М. Вілінської зберігається екземпляр книги Т. М. Михайлової з дарчим надписом автора.

інтелігента» Миколи Вілінського. Ці горезвісні збори тривали два дні, на них виступали активісти і критикували Миколу Вілінського, вимагаючи звільнення його з посади. Більшість присутніх була обурена, але боялась що-небудь заперечити. На другий день на зборах з'явився Константин Данькевич, послухав і гаркнув на всю залу: «Як ви смієте це казати про таку видатну людину як Микола Миколайович Вілінський?» [*]¹. Тут усі одразу заплодували і збори закінчилися нічим. І. Вілінська вважала, що виступ К. Данькевича врятував її батька від неминучого арешту та можливої загибелі у сталінських таборах. Розповідаючи про це, Ірина Миколаївна завжди з сумом згадувала, що у Теофіла Ріхтера не було такого захистника. Ірина Вілінська говорила, що «коли у Бельгії рано вранці людей будить дзвоник у двері, то люди спокійні, бо вони знають, що це прийшла молочниця, а не НКВС» [*]. Автори можуть додати до цього сумного переліку і відомого професора Одеської консерваторії, критика та журналіста Б. Д. Тюнеєва, який не був заарештований, мабуть за похилим віком, але був викинутий з консерваторії і заробляв на життя тапером у кінотеатрі. У повоєнні часи дружина Б. Д. Тюнеєва передала його бібліотеку до Київської консерваторії. Продовжуючи тему політичних репресій, надзвичайно цікавими є спогади Ірини Вілінської про Дмитра Шостаковича. Вона розповідала, що Д. Шостаковича не заарештували тільки тому, що його твори мали великий успіх у західній аудиторії і, в першу чергу, в Америці. Враховуючи тісні зв'язки Ірини Вілінської з Ксенією Держинською і те, що остання добре знала Д. Шостаковича і виходила на верхівку ієрархії тодішньої влади, це, мабуть, не були тільки припущення.

Ірина Миколаївна була б дещо здивована сучасними твердженнями про те, що Святослав Ріхтер був самоуком. Як вона розповідала, за її часи ніхто у музичних колах Одеси не сумнівався, що Святослав був учнем свого батька². Згадаймо, як влучно пише Олександр Осовський стосовно навчання у О. К. Глазунова: «У застосуванні до Глазунова не могло бути й мови про систематичні заняття за прийнятим для звичайних учнів планом» [36, 327]. Мабуть, те ж саме можна сказати і про навчання С. Ріхтера. За спогадами І. Вілінської, на пропозицію щодо вступу на фортепіанний факультет Одеської консерваторії молодий Ріхтер поставив категоричну вимогу, що він буде навчатися тільки у свого батька, у чому йому було відмовлено. І. Вілінська згадувала Теофіла Ріхтера як талановитого музиканта, у якого були «найкращі риси німця: талант, працьовитість, порядність і скромність.»³ [*]. Вона розповідала, що, на жаль, він не міг за себе постояти, коли його цькували «милі колеги» (за виразом Святослава Ріхтера).

Більш позитивними були спогади про професора Петра Столярського. Переповідаючи слова свого батька, І. Вілінська згадувала, що до П. Столярського звернулися консерваторські активісти з вимогою подати план його роботи на наступне півріччя. Петро Соломонович, дуже зайнятий справами навчання своїх учнів-скрипалів, довго не міг збагнути, що від нього вимагають. А коли збагнув, то дуже розлютився і закричав: «Пішли ви до бісової матері, я сам не знаю, що буду робити завтра!» [*] І. Вілінська жартувала, що хлопчики-скрипалі П. Столярського грали краще, ніж деякі сучасні лауреати міжнародних музичних конкурсів.

Десь наприкінці 1930-х років І. Вілінська, навчаючись у консерваторії, починає випробовувати себе у композиції, проте Друга світова війна перериває її плани. Сім'я евакуюю-

¹ Тут і надалі [*] позначаються фрагменти спогадів І. М. Вілінської.

² Про вплив свого батька розповідає сам Святослав Ріхтер. Див. [43, 42].

³ Можна було б тільки дивуватися, що корпус статей Музичної енциклопедії (ред. Ю. Келдиш) не включає статті про Т. Ф. Ріхтера та Б. Д. Тюнеєва. Лист І. М. Вілінської до Ю. Келдиша з пропозиціями щодо виправлення помилок у статті про Миколу Вілінського [28, 781] залишився без відповіді [10].

ється до Ташкента, де І. Вілінська часто зустрічається з Ксенією Держинською, у ті часи знаменитою співачкою. Ці зустрічі та бесіди з К. Держинською мали великий вплив на молоду Ірину Вілінську. У Ташкенті Ірина Миколаївна продовжує навчання з вокалу в Ташкентській консерваторії у професора Д. Аспелунда¹, з яким вона потім протягом декількох років листується на вокальну тематику.

У 1944 році Миколу Вілінського запрошують на роботу до Київської консерваторії на посаду професора композиції та декана композиторського факультету, й Ірина Вілінська разом із сім'єю переїжджає до Києва, де продовжує навчання з вокалу у професора Д. Євтушенка. До речі, вже в повоєнному Києві унікальний музичний слух Ірини Вілінської був підтверджений на частотно-вимірювальній звуковій апаратурі науковцями з Академії наук України, куди Микола Миколайович водив свою доньку. Науковцями було виявлено, що там, де звичайно люди з абсолютним музичним слухом безпомилково відрізняють 12 нот по висоті, молода Ірина Вілінська відрізняла сотні частотних відтінків звуків. Зазначимо, що історія знає про такі випадки, але трапляються вони досить рідко.

Ще студенткою IV курсу консерваторії Ірину Вілінську було прийнято до групи стажистів Оперного театру, де також працювала її близька подруга Леокадія Масленнікова², згодом солістка Большого театру. Коли Масленнікова виїхала до Москви, то неодноразово запрошувала Ірину наслідувати її приклад. Та й Ксенія Держинська наполегливо кликала до Москви свою племінницю, але хвороба батька й особисті обставини не дозволили Ірині Миколаївні виїхати з Києва. По закінченні консерваторії І. Вілінська навчалася в аспірантурі (науковий керівник М. П. Крохмаль-Орябинська³) і одночасно працювала асистентом у класі професора Д. Г. Євтушенка.

Фото 5

Ірина Вілінська (ліворуч у центрі) зі своїм педагогом Д. Г. Євтушенком, 1945 рік

[друкується вперше]

¹ Аспелунд Дмитро Львович (1894–1947, Москва) – співак (тенор), педагог і методист. Доктор мистецтвознавства (1947).

² Леокадія Гнатівна Масленнікова (1918–1995) – оперна та естрадна співачка, лірико-драматичне сопрано. народна артистка Росії (1951). Учениця Д. Г. Євтушенка.

³ Крохмаль-Орябинська Марфа Павлівна (1905, м. Білопільля, нині Сум. обл. – січень 1953, Київ) – музикознавець.

У 1949 році І. М. Вілінська отримує свій клас і розпочинає педагогічну діяльність на кафедрі сольного співу Київської консерваторії. У Києві І. Вілінській довелося працювати і спілкуватися з такими визначними музикантами-професіоналами, як Борис Лятошинський, Іван Паторжинський, Абрам Луфер, Борис Гмиря, Веніамін Тольба, Марія Донець-Тесейр¹ та інші.

З великою пошаною вона згадувала про Бориса Лятошинського як про видатного композитора, дуже інтелігентну і делікатну людину. І. Вілінська розповідала, що була присутня на консерваторських зборах, де намагалися засудити «формалізм» Лятошинського, але той мав характер і заявив, що «як цей стіл стоїть на чотирьох ногах, так і я стою за вірність моїх творів!» [*]. Все ж під великим тиском йому довелося з чимось погодитися. Про Абрама Луфера І. Вілінська згадувала як про знаного музиканта, який завжди піклувався про своїх підлеглих як директор консерваторії і був готовий прийти на допомогу, якщо така допомога була необхідна. Вона розповідала, що А. Луфер навіть їздив до Москви «вибивати» звання та нагороди для консерваторських педагогів. І. Вілінська згадувала один випадок, коли вона зіткнулася з хамством у міліції. Їй вдалося звідти зателефонувати А. Луферу і поскаржитися, на що Луфер сказав: «Ірино, не хвилюйся, через п'ять хвилин все буде гаразд!» [*] І дійсно, через п'ять хвилин ті ж самі міліціонери чемно вибачалися.

Ірина Вілінська також часто мала бесіди стосовно оперного репертуару з видатним диригентом В. Тольбою, який жив поруч із нею на вулиці Пушкінській².

Тривало спілкування і з Костянтином Данькевичем. Після закінчення Другої світової війни К. Данькевич майже щодня бував у Вілінських у Києві. Він проводив багато часу і в них на дачі, у Ворзелі, обговорюючи з Миколою Миколайовичем свої твори чи просто відпочиваючи в колі його родини. Відомо, що коли 1951 року К. Данькевич зазнав незаслужених звинувачень за оперу «Богдан Хмельницький», М. Вілінський став на захист свого учня і всіляко підтримував і допомагав йому під час роботи над другою редакцією цього твору. І. Вілінська як свідок цих подій підкреслювала значний вплив М. Вілінського на другу редакцію опери «Богдан Хмельницький», зокрема на вокальні партії в ній. Для Ірини Вілінської страшним ударом була раптова смерть її батька у вересні 1956 року. Вона згадувала, що саме К. Данькевич був поряд із нею в ті важкі дні і дуже допоміг їй прийти в себе і повернутись до нормального життя. Взагалі, чимало спогадів Олени Петрівни та Ірини Миколаївни Вілінських, а також одного з авторів цієї розвідки містять цікаві факти про К. Данькевича, що можуть бути матеріалом для окремої статті.

Серед київських знайомих І. Вілінської варто згадати і видатного українського та американського математика Бориса Коренблюма³. Борис Коренблюм часто відвідував концерти у консерваторії. З ним І. Вілінська консультувалася, коли мала справу з задачами зі шкільного курсу математики, які вона іноді полюбляла вирішувати.

Колеги-педагоги запам'ятали Ірину Миколаївну як талановитого музиканта, скромну, але водночас і принципову людину, яка багато сил віддавала вихованню вокальних кадрів, а

¹ В архіві І. Вілінської зберігаються екземпляри репертуарних збірників М. Е. Донець-Тесейр з дарчими надписами автора.

² На той час І. Вілінська мешкала на вул. Пушкінській, 19. Поруч, у будинку № 21, жили Костянтин Данькевич та Веніамін Тольба.

³ Борис Ісакович Коренблюм (1923–2011) – український та американський математик. Рідний брат Людмили Коренблюм, викладача фортепіано у Київській консерваторії. У 1958 році у Київському політехнічному інституті уперше у світі розробив та імплементував методи та алгоритми комп'ютерної томографії. Учень видатного українського математика М. П. Кравчука (1892–1942), який був репресований і загинув у таборі. Борис Коренблюм розповів одному з авторів, що йому було 15 років, коли він підписав листа на захист зарештованого М. Кравчука.

також як людину-фахівця, яка постійно вела науковий пошук у галузі вокальної педагогіки. Педагог і колега І. Вілінської Д. Євтушенко у своєму вітанні написав: «У вашій особі я бачу людину не тільки широко і різноманітно обдаровану, але і скромну, чим ви нагадуєте вашого батька Миколу Миколайовича, образ якого я завжди ношу в своєму серці з почуттям широкого преклоніння. Д. Євтушенко. 1982 р.» [22].

Українська вокальна школа була заснована на великих традиціях народного соло-співу, які загалом притаманні українському етносу, а також на кращих зразках західних (головним чином італійської) та російської вокальних шкіл. Кафедра сольного співу у консерваторії за часів І. Вілінської була визнаним лідером навчання співаків, відомим далеко за межами України [1,153–168; 26]. За кількістю випускників – лауреатів міжнародних, всесоюзних та республіканських конкурсів кафедра займала провідне місце у Київській консерваторії. Кафедра сольного співу, порівнянно з іншими кафедрами, була більш тісно пов'язана з театром, що дуже важливо для практичної підготовки та загального виховання співаків. Проте театральні інтриги часом завдавали чимало прикрощів її колегам по кафедрі¹. Нормальній роботі педагогів заважали бюрократичні процедури і вимоги щодо різноманітної паперової звітності, яку вимагали різні контролюючі установи. Проблемою були й примусові ідеологічні заняття для педагогів, які І. Вілінська у себе вдома називала не інакше як «мором». Особливо взимку, під час канікул, коли педагогам хотілося відпочити, чи зайнятися науковим пошуком, буйні марксистські голови у партійних установах дбали то те, щоб нав'язати якісь безглузді ідеологічні семінари². Незважаючи на всі ускладнення, відсутність академічних свобод та ідеологічні обмеження, педагоги кафедри сумлінно і навіть самовіддано працювали. Була досить висока конкуренція поміж вокальними класами стосовно результатів навчання співаків, що, поряд із високою кваліфікацією та майстерністю провідних педагогів було запорукою успіхів кафедри.

Фото 6.

Директор консерваторії А. Я. Штогаренко та Ірина Вілінська слухають студента Петра Омельченка (клас І. Вілінської). Радянська культура, 29 березня 1962 року

¹ Іван Сергійович Паторжинський якось розповів І. М. Вілінській, що на нього пишуть у ЦК «доноси на 30 пунктів». Марія Едуардівна Донець-Тессейр також ділилася з нею спогадами, що у перші роки її роботи в оперному театрі її подушка уночі була мокрою від сліз.

² Ірина Вілінська згадувала, що після одного з таких «семінарів» узимку, її колега Тетяна Михайлова була доведена до напівнепритомного стану.

За своєю підготовкою, природними музичними даними . Вілінська як музикант (педагог-вокаліст, композитор та піаністка) була у професійному плані мабуть одним з найсильніших педагогів на кафедрі сольного співу. Але скромність і делікатність явно заважали їй робити кар'єру чи взагалі «проштовхувати» свою діяльність. Її думки були повністю зайняті роботою, творчістю, науковою працею, піклуванням про своїх студентів і родину, а також і багатьма складнощами радянського буття. Ті етичні принципи, що їх Ірина Вілінська успадкувала від свого батька, належали більше до високих моральних імперативів ХІХ століття і мало підходили для виживання у «найбільш передовій і демократичній» країні світу. Як людина дуже тонкої духовної організації, І. Вілінська була беззахисною проти виявів хамства, інтриг та інших низьких мотивацій. У таких випадках вона часто відмовчувалася, а вдома зверталася до улюблених романів Ф. Достоєвського чи Л. Толстого. Як кажуть, «мудрість робить людей скромними та трепетними ...» [42, 153].

Фото 7

І. Вілінська зі своїми учнями, 1970-ті роки. Сидять у центрі (зліва – праворуч): Л. Переяславець (друга зліва), Ірина Вілінська, Ганна Дашак¹ (концертмейстер), стоять: С. Рожелюк, А. Пономаренко, Г. Слуховська, Чанг Чонг Хань (В'єтнам), В. Тіткін

[друкується вперше]

Це однак не означало, що І. Вілінська не могла відкрито і принципово виступити на захист інтересів своїх колег по консерваторії, коли вона вважала це справедливим. Так, коли її на початку 1960-х було обрано головою профспілкового комітету (так званий місцевком) консерваторії, вона ходила до високих партійних інстанцій «вибивати» житло для своїх колег. Здається, саме у той період отримали окремі квартири Марія Донець-Тесейр, Юхим Лішанський та інші². І. Вілінська розповідала, що в обкомі партії вона мала суперечку, коли їй

¹ Ганна Юхимівна Дашак (1925–2016) – незмінний концертмейстер класу І. Вілінської упродовж багатьох років.

² Можна навести інший приклад буденої діяльності Ірини Миколаївни на профспілковій ниві. Як голова профспілки, І. М. Вілінська ходила до будинкоуправління захищати свого колегу

сказали, що Державний цирк заслуговує більше житла (600 кв. метрів) на рік у порівнянні з консерваторією. Ірині Миколаївні довелося авторитетно заперечити партійцям, що справи консерваторії мають розглядатися не за касовими зборами, а з урахуванням реальності та перспективи виступів випускників-лауреатів міжнародних конкурсів, зокрема за кордоном. Статна, інтелігентна, красива жінка, яка репрезентувала провідний український музичний навчальний заклад, справляла у тих високих інстанціях гарне враження і до її аргументів там прислухалися.

Не менш важливим аспектом нашого дослідження є аналіз педагогічної діяльності І. Вілінської. Вона розглядала співацький голос як унікальний і найбільш досконалий музичний інструмент, який без належної підготовки можна ушкодити складним репертуаром, особливо важкою для співака-початківця теситурою. Дотримуючись своїх музично-естетичних принципів, а також глибоких філософських переконань про гармонію з природою, Ірина Миколаївна у вокальній школі сповідувала обережний і поступовий розвиток природних даних співаків з використанням ретельно підбраного репертуару, вокалізів і створених нею спеціальних оригінальних вправ-розспівок. Принцип *primum non nocere* був одним з головних постулатів у вокальній школі І. Вілінської¹.

Її підхід був заснований на великій традиції, але одночасно був оригінальним і сучасним за вимогами. Ніколи Ірина Вілінська не користувалася сталою схемою, а навпаки застосовувала динамічний і гнучкий метод, при якому кожний індивідуальний голос потребував нової композиції підходів, для чого вона генерувала нові ідеї. Роблячи особливий акцент на свідомому оволодінні репертуаром, І. Вілінська заохочувала студентів висловлювати власну думку під час музичного та виконавського аналізу і вокально-технічної роботи над творами. І. Вілінська вважала, що «безглузде повторення однотипних, часом примітивних вправ не приносить користі співакові. Це може лише викликати в учня нездатність до сприйняття змісту музики, а також відсутність творчого стану у співака під час виконання» [8, 49]. Ця спонтанність, а в деяких випадках і елегантна творча волатильність, притамана композитору та педагогу, робила кожний урок унікальним, свого роду творчим винаходом і здобутком педагога та студента. Відсутність стомливої рутини стимулювала інтерес і заохочувала студентів напружено працювати. Водночас був присутній і ретельно виражений план щодо вокального репертуару студентів. Маючи індивідуальні плани, студенти завжди наперед знали, що треба вчити і над чим треба буде концентровано працювати з концертмейстером. І. Вілінська започаткувала науково-практичний підхід до так званого свідомого співавуння (рос. «впевание») вокальних творів [8, 50]. Над цією темою вона працювала разом зі своїм педагогом та колегою Д. Євтушенком [23, 98-119].

І. Вілінська приділяла особливу увагу музично-слуховому вихованню співаків та підвищенню їхньої загальної музичної культури. У своїх теоретичних працях із вокалу [17] вона концептуально розглядала важливі аспекти такого виховання. По-перше, І. Вілінська встановлювала й аналізувала значення музичного слуху співака як необхідної бази у процесі навчання вокалу. Далі вона досліджувала і викривала причини фальшивого інтонування співаків і здійснювала науково-практичну розробку методів їх усунення. Крім того, розглядаючи важ-

Я. Д. Фастівського, на якого нападав і знущався його сусід по комунальній квартирі – колишній чекіст, антисеміт із досить характерним прізвиськом Сокирко.

¹ Загальновідомо, що мають місце окремі випадки, коли під час навчання у некомпетентного педагога завдається шкода голосу співака. О. В. Оссовський згадує, що за словами О. К. Глазунова, великим достоїнством вокального педагога є вміння нічого не відняти від природних вокальних даних співака [35, 378].

ливість розвитку музичного слуху співаків у класі сольного співу, І. Вілінська запропонувала методи і підходи тренування слуху студентів. Школа І. Вілінської ініціювала та заохочувала також і самостійну працю учнів з метою створення бази для майбутньої самостійної роботи з голосовим апаратом у професійному житті співака. І. Вілінська писала: «Професіонал повинен працювати самостійно – це фахівець, що опанував теорію і практику виконавства. Неграмотний музично співак завжди буде тільки дилетантом» [8, 47]. Досить важливо відзначити, що у своїх працях з вокальної педагогіки І. Вілінська уникала надмірного теоретизування і розглядала практичні аспекти навчання співу; вона любила цитувати з Фауста Й. В. Гете: «теорія повсюди суха, мій друже, а дерево життя пишно зеленіє».

На початку уроку І. Вілінська сама сідала за фортепіано і розспівувала своїх студентів. Перевага такого підходу полягала в тому, що педагог, яка мала абсолютний слух, робила філігранну настройку індивідуального голосового апарату, негайно фіксувала і виправляла помилки інтонування, добивалася правильного вокального дихання і кантилену [8, 48]. Були випадки, коли І. Вілінська не змінювала природне дихання своїх учнів, коли таке дихання було задовільне і вона інтуїтивно відчувала, що це завадить розвитку вокального апарату. І. Вілінська приділяла багато уваги виразності виконання, створенню образу, гарному тембровому забарвленню, навчала студентів майстерності паузи. Шляхом такого тренування вона домогалася округлення звуку і поліпшення тембру. Вона поступово робила зручним і натуральним для співака взяття високих або низьких нот. Було чимало випадків, коли студенти самі не помічали, що їхній діапазон розширився. Такий підхід забезпечував високу професійну майстерність і, що досить важливо, творче довголіття її учнів¹. До речі, вокалізи, обробки народних пісень і романси часто писалися для студентів з урахуванням індивідуальних особливостей голосу співака. Пройшовши школу І. Вілінської, у подальшому професійному житті її учні не боялися складного репертуару і завжди на сцені почували себе впевненими у своїх можливостях.

Зазначимо, що І. Вілінська ніколи не відбирала і не вимагала дати в її клас найкращих вступників. Досить часто їй давали студентів, в тому числі і з інших класів, з посередніми вокальними даними, але ці студенти прогресували і замість трійок із фаху починали отримувати четвірки, а потім ближче до випускних іспитів вже демонстрували відмінні вокальні дані². Серед учнів І. Вілінської чимало гарних співаків, зокрема лауреат міжнародних конкурсів, народний артист Росії, соліст Саратовського академічного театру опери та балету, професор Саратовської консерваторії А. Пономаренко; народні артисти України – соліст Заслуженого академічного Ансамблю пісні і танцю Збройних Сил України А. Маняченко³, солісти Київського національного академічного театру оперети В. Богомаз та С. Бондаренко; заслужений артист України, лауреат всесоюзних та республіканських конкурсів, професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова В. Тіткін; заслужені артисти України – соліст Одеського академічного театру опери та балету А. Макаров, Т. Слуховська,

¹ На жаль, трапляється, коли співаки з гарними вокальними даними, але без солідної вокальної школи, рано закінчують свою професійну діяльність.

² Такими студентами, що прогресували у своєму навчанні, були, наприклад, А. Макаров та О. Компанієць.

³ Один із вокалізів був написаний Іриною Вілінською спеціально для голосу Анатолія Маняченка.

В. Міщенко (Ручко), заслужений працівник культури України О. Компанієць, заслужений артист АРК О. Родзін, заслужений артист Молдови С. Рожелюк¹ та інші.

Як відомо, вокалізи склали чимало композиторів, проте дуже рідко такий вокальний матеріал пишеться досвідченим педагогом і водночас композитором, співачкою та піаністкою². Вокалізи І. Вілінської, які були написані нею для різних типів голосів, були своєрідною концентрованою проекцією її творчого методу викладання вокалу, загальний вплив якого на вокальну педагогіку ще очікує на свою оцінку.

Видатний український композитор Левко Ревуцький був одним із перших рецензентів вокалізів І. Вілінської [4], 1950 року він дуже тепло відгукнувся про твори Ірини Вілінської та рекомендував їх до публікації. Зокрема, Л. Ревуцький писав, що «старанно відпрацьований твір І. Вілінської щодо якості музики особливих зауважень не викликає ... Зазначену роботу за її музичними якостями можна використовувати в педагогічній практиці» [37]. Вокалізи І. Вілінської здобули високу оцінку та визнання таких відомих педагогів-вокалістів, як Зара Долуханова, Галина Поліванова, Єлизавета Чавдар, Гуго Тіц, Тамара Веске й багатьох інших. Так, видатна співачка народна артистка СРСР, професор Музично-педагогічного інституту імені Гнесіних (зараз Російська академія музики імені Гнесіних), завідувач кафедри сольного співу Зара Долуханова писала: «Збірки вокалізів І. Вілінської широко використовуються в навчальному процесі на вокальному факультеті МПІ ім. Гнесіних ... Як ліричні, так і рухливі, ці вокалізи відрізняються добрим смаком. Від простого до складного, вони ставлять перед студентами певні завдання, розв'язання яких приносить їм велику користь» [21].

З рецензії заслуженого діяча мистецтв України, професора кафедри сольного співу Харківського інституту мистецтв ім. І. Котляревського (зараз Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського) Т. Я. Веске: «Мелодика вокалізів Вілінською І. М. стикається з українською народно-пісенною творчістю, відрізняється ясністю, логікою викладу, гарним смаком. Вокальна партія в них зручна і виразна, фортепіанний супровід доповнює і підтримує вокальну лінію. На матеріалах цих вокалізів у студентів поетапно виробляється опора дихання, резонування голосу, згладження регістрів, діапазон, володіння кантиленою і технічною рухливістю голосу. У виборі вокально-технічного репертуару вокалізи І. Вілінської знаходять творчий відгук у професорсько-викладацького і студентського складу кафедри сольного співу ХІМ» [3].

Ми вже згадували, що вокалізи, написані досвідченим педагогом, мають особливе значення і цінність у підготовці професіональних співаків. Цю думку розвиває колега І. Вілінської, заслужена артистка України, професор Галина Сухорукова (1923–2009). Згадуючи, що в Київській консерваторії не було класів, де вокалізи І. Вілінської не використовувалися, вона пише: «На жаль багато авторів – композитори, які пишуть вокалізи, з багатьох причин не задовольняють нас – педагогів співу – як слабким знанням вокалу, так і вельми сірим музичним матеріалом. Винятком є вокалізи, які ось уже багато років пише І. М. Вілінська ... Вокалізи дуже мелодійні, навіть певною мірою дещо інструментальні, деякі з них сприйма-

¹ Стосовно гарного співака, одного з кращих студентів класу, дуже порядної та делікатної людини – Степана Рожелюка не можна не згадати ганебного випадка, яким І. Вілінська була дуже обурена. Це трапилося у темні брежнєвські часи. Степан прийшов разом з іншими до Парка ім. Т. Г. Шевченка у Києві вшанувати пам'ять великого Кобзаря. Відповідні «компетентні» органи це не забули і на усі подання про присвоєння співакові звання заслуженого артиста України надходила відмова. На жаль, ця справа залишилася без наслідків і в наш час.

² І. Вілінська опублікувала ряд збірників вокалізів та збірників репертуару для різних типів голосів (вибрані твори та статті див. у списку використаних джерел [4 – 9], [11 – 18]).

ються як окремі художні твори і тому з задоволенням виконуються студентами. Будь-то високий, середній або низький голос, серед вокалізів І. М. Вілінської, педагог завжди може вибрати потрібний для педагогічної роботи вокаліз, причому різної складності, для різних курсів. У моїй педагогічній роботі величезну роль відіграла наявність вокалізів І. М. Вілінської» [38].

Останню збірку вокалізів Вілінської було опубліковано посмертно 1989 року, а наклад швидко розпродано, незважаючи на те, що вже починалася масова еміграція, і люди розпродавали свої кращі бібліотеки. Твори І. Вілінської набули поширення не лише в Україні, а й за кордоном, їх можна знайти в музичних бібліотеках найбільших західних університетів, наприклад, в Університеті м. Торонто, Канада.

Фото 8

Космонавт Павло Попович та Олексій Компанієць співають дуетом українські народні пісні, за фортепіано Ірина Вілінська. Київ, 1964 р. [друкується вперше]

Ірина Миколаївна була досить сильною піаністкою. Її улюбленими композиторами були Рахманінов, Шопен, Чайковський, Гріг, Лисенко, Косенко, багато фортепіанних творів вона знала напам'ять. І. Вілінська грала досить складні у технічному плані частини з Першого концерту для фортепіано П. Чайковського¹ та Другого концерту для фортепіано С. Рахманінова, любила грати фортепіанну п'єсу Е. Гріга Хода гномів оп. 54 (*Lyriske stykker, Trolltog*). Часто Ірина Миколаївна виконувала твори свого батька, особливо його Баладу у формі варіацій на тему української народної пісні «Ой у полі жито копитами збито». І. Вілінська дуже любила співати і грати мелодійні українські народні пісні, обробки

¹ Одного разу, коли Ірина Вілінська грала вдома твір Чайковського, викладачі консерваторії Б. О. Міліч та Я. Д. Фастівський, сусіди Вілінських по будинку в Києві (зараз – вул. Б. Хмельницького, 12), саме стояли під балконом, де на другому поверсі було відчинене вікно у квартирі Вілінських. Вони були вражені майстерним виконанням і запитали її батька: «Микола Миколайович, що це за піаніст грає у вас Перший концерт Чайковського?» На це М. Вілінський з посмішкою відповів, що це грала його донька.

яких вона із задоволенням писала [7]. На жаль, лише невелику частину цих обробок було видано. Деякі свої ромansi на вірші російських поетів І. Вілінська підписувала псевдонімами, зокрема «Тітов». За спогадами її учня Анатолія Маняченка, Вілінська кілька разів виконувала партію фортепіано, коли він записувався для передач на Українському радіо.

Незважаючи на те, що І. Вілінська була класичним музикантом, вона не цуралася й популярної музики, яку любила грати для друзів. Одного дня Ірині Миколаївні потрапили до рук ноти джазових творів для фортепіано, там, зокрема, було декілька п'єс видатних джазових композиторів. Вона спочатку знизувала плечима – для неї ця музика була не зовсім звичною, а згодом захоплено грала блюзи та балади, читаючи з аркуша. Потім, закривши ноти, ще певний час вона грала вже свої імпровізації на джазові теми.

В останні роки життя Ірина Миколаївна часто хворіла, але самовіддано продовжувала викладацьку та наукову діяльність. Проте ряд її вокальних та наукових праць лежали безцільно у видавництвах, які припинили їх видавати; не відчувала вона й належної уваги та підтримки від керівництва кафедри. Ірина Вілінська була ще досить активна, але проблеми із здоров'ям, які накопичувалися упродовж багатьох років, почали даватися взнаки. Раптова кончина І. Вілінської перед самим початком нового навчального року (31 серпня 1986 р.) для багатьох колег, учнів і друзів стала шоком. На робочому столі в Ірини Миколаївни залишився незавершений рукопис статті, над якою вона працювала в останні дні, – спогади про співачку й педагога Олександру Ропську¹. Похована Ірина Миколаївна Вілінська на Байковому цвинтарі у Києві.

Висновки. Дослідження дозволило вперше ввести у науковий обіг досить повний біографічний нарис життя І. М. Вілінської, що базується на основі документів, розвідок у архівах та автентично занотованих спогадів. Розглянуті і проаналізовані аспекти творчого життя та педагогічної спадщини композиторки-вокалістки дозволили об'єктивно пролити світло на професійну діяльність І. Вілінської. Для доведення наукової значущості в сфері педагогічної діяльності наводиться список вибраних творів та наукових праць І. Вілінської. Вперше було запропоновано до публікації ряд унікальних документальних матеріалів з родинного архіву Вілінських. Фактаж, наведений у хронологічному наративі, дозволив дослідити етапи професійного становлення І. Вілінської. Автори вважають, що вокалізи І. Вілінської по праву можуть вважатися специфічною проекцією її творчого педагогічного методу викладання вокалу, загальний вплив якого на вокальну педагогіку ще очікує на свою оцінку. Архів І. Вілінської має досить значний обсяг неопублікованих (в тому числі рукописних) творів, статей композитора та педагога, тому роботу з опрацювання архіву та інших матеріалів не можна вважати закінченою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Вокалісти Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського – дослідники феномену української вокальної школи. // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 114: Композитори і музикознавці Київської консерваторії у 1941–2010х роках, збірник статей. Київ, 2016, С. 153–168.
2. Бронфин О. Александр Вячеславович Оссовский : монографія. Ленинград : Советский композитор, 1960. 64 с.

¹ Олександра Дмитрівна Ропська (11 (23) квітня 1897 – 20 квітня 1957) – українська оперна співачка (меццо-сопрано) і педагог.

3. Веске Т. Рецензія Веске на вокалізи І. М. Вілінської // Родинний архів Вілінських.
4. Вілінська І. Вокалізи для високого голосу з фортепіано. [Ноти] Київ : Мистецтво, 1952. 55 с.
5. Вілінська І. Вокалізи для середнього голосу з фортепіано. [Ноти] Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. 76 с.
6. Вілінська І. Вокалізи для низького голосу з фортепіано. [Ноти]. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. 54 с.
7. Вілінська І. Українські народні пісні для баса в супроводі фортепіано. [Ноти] Київ : Музична Україна, 1967. 20 с.
8. Вилинская И. Значение репертуара в воспитании певца // Киевская государственная консерватория. Вопросы вокальной педагогики : сб. науч. ст. Вып. 3. Москва : Издательство Музыка, 1967. С. 45–90.
9. Вилинская И. Вокализы для высокого голоса с фортепиано. [Ноти]. Москва : Издательство Музыка, 1969. 36 с.
10. Вілінська І. Лист до Г. В. Келдиша, рукопис // Родинний архів Вілінських.
11. Вілінська І. Педагогічний репертуар співака-початківця. Баритон [Ноти]. / упорядник І. Вілінська. Київ : Музична Україна, 1969. 40 с.
12. Вілінська І. Педагогічний репертуар співака-початківця. Тенор [Ноти]. / упорядник І. Вілінська. Київ : Музична Україна, 1969. 40 с.
13. Вілінська І. Педагогічний репертуар співака-початківця. Меццо-сопрано [Ноти]. / упорядник І. Вілінська. Київ : Музична Україна, 1969. 44 с.
14. Вілінська І. Педагогічний репертуар співака-початківця. Сопрано [Ноти]. / упорядник І. Вілінська. Київ : Музична Україна, 1969. 44 с.
15. Вілінська І. Педагогічний репертуар співака-початківця. Бас [Ноти]. / упорядник І. Вілінська. Київ : Музична Україна, 1969. 43 с.
16. Вілінська І. Вокалізи для співака-початківця. [Ноти]. Київ : Музична Україна, 1971. 96 с.
17. Вилинская И. Музыкально-слуховое восприятие певца. Рукопис, 1975. 59 с.
18. Вілінська І. Вокалізи для середнього голосу. [Ноти]. Київ : Музична Україна, 1989. 56 с.
19. Гнидь Б. Виконавські школи України. Київ : НМАУ, 2002. 95 с.
20. Грошева Е. К. Г. Держинска. Москва : Государственное музыкальное издательство, 1952. 124 с.
21. Долуханова З. Рецензія на вокалізи І. М. Вілінської // Родинний архів Вілінських.
22. Євтушенко Д. Машинописний документ, з рукописним підписом професора Д. Г. Євтушенко // Родинний архів Вілінських.
23. Євтушенко Д. О впеваии вокальных произведений // Вопросы вокальной педагогики : сборник научных статей. Вып. 3. Москва : Издательство Музыка, 1967. С. 98–119.
24. Зернова Р. На море и обратно. Израиль–Иерусалим : URA, 1998. 263 с.
25. Зилоти А. Воспоминания и письма / Сост. Л. М. Кутателадзе под ред. А. Н. Раабена. Ленинград : 1963. 468 с.
26. Михайлова Т. Виховання співаків у Київській консерваторії. Хронологічний огляд з 1863 по 1963 рік. Київ : Музична Україна, 1970. 128 с.
27. Михайлов М. М. М. Вілінський. Київ : Радянський композитор, 1962. 104 с.
28. Музыкальная энциклопедия Т. 1. / Гл. Ред. Ю. В. Келдыш., 1973. Москва : Советская Энциклопедия, Советский композитор. Т. 1. А - Гонг. 1073 стб.

29. Назаренко В. Елегія про Миколу Вілінського. Київ : Газета День, 23 квітня, 2008. № 75. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/elegiya-pro-mikolu-vilinskogo> (дата звернення: 08.11.2018)
30. Назаренко В. Українська сторінка маестро Малішевського. Київ : Газета День, 15 серпня, 2009. № 143. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/ukrayinska-storinka-maestro-malishevskogo> (дата звернення: 08.11.2018)
31. Назаренко В. Уроки музики Ірини Вілінської. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/uroki-muziki-irini-vilinskoji> (дата звернення: 08.11.2018)
32. Назаренко В, Вілінський Ю Композитор і педагог Микола Вілінський. До 125-річчя з дня народження. Київ : Музика, 2013. № 6. С. 8–11.
33. Назаренко В., Вілінський Ю. Пам'яті Олександра Зілоті. До сімдесятиріччя з дня смерті видатного музиканта та співітчизника. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/pamyati-oleksandra-ziloti> (дата звернення: 08.11.2018)
34. Назаренко В., Вілінський Ю. Композитор і педагог Микола Вілінський (1888 - 1956). Життя. Спогади. Роздуми // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 114: Композитори і музикознавці Київської консерваторії у 1941–2010х роках, збірник статей. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2016. С. 56–99.
35. Оссовский А. Воспоминания. Исследования. Ленинград : Изд. Музыка, 1968. 378 с.
36. Оссовский А. Музыкально-критические статьи. Ленинград: Изд. Музыка, 1971. 376 с.
37. Ревуцький Л. Рецензія на вокалізи І. М. Вілінської. Автограф. 1950 // Родинний архів Вілінських.
38. Сухорукова Г. Рецензія на вокалізи І. М. Вілінської // Родинний архів Вілінських.
39. Фельцман О. Ода маестро і вчителю. Спогади Оскара Фельцмана (1921–2013). URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/oda-maestro-i-vchitelyu> (дата звернення: 08.11.2018)
40. Шнейдер А. Ксения Георгиевна Держинская. // Большой театр. Великие имена: К 225-летию ГАБТа / Ред. - сост. Н. А. Андреева. Москва: РИК Русанова, 2001. С. 69–77.
41. Boutmy, family of South Netherlands musicians. URL: <http://encyclopedia.jrank.org/articles/pages/1282/Boutmy.html> (дата звернення: 08.11.2018)
42. Erasmus in Praise of Folly. Written by Erasmus 1509 and translated by John Wilson 1668. Oxford at Charendon Press, 1913. 188 p. [In English]
43. Monsaingeon Bruno. Richter. Ecrits, conversations. Édition première: Van de Velde / Arte Editions / Actes Sud, 1998. 472 p. [In French]
44. Ossovsky, A., Calvocoressi, M. (1907), Cinq concerts historiq
, Paris, 106 p. (Збільш. формат). [In French]
45. Sadie Stanley. Mozart Early years. New York – London : W.W. Norton & Company, 2006, 644 p. [In English]
46. Straeten E. Van Der. La musique aux Pays-Bas avant le 19e. siècle: documents inédits et annotés: compositeurs, virtuoses, théoriciens luthiers; opéras, motets, airs nationaux, académies, maîtrises, livres, portraits; avec planches de musique, vol. 2. Muquardt, 1872, 424 p. [In French]
47. Zaslav Neal. Mozart's Symphonies: Context, Performance Practice, Reception. USA: Oxford University Press, 1991. 617 p. [In English]

REFERENCES

1. Antonjuk, V. (2016), Vocalists of the Peter Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. Researchers of the phenomenon of the Ukrainian School of Vocal Arts. [Vokalisty Nacional'noi muzychnoi akademii' Ukraïny imeni P. I. Tchajkovs'kogo - doslidnyky fenomenu ukraïns'koï vokal'noi shkoly], *Naukovyj visnyk Nacional'noi' Muzychnoi' Akademii' Ukrai'ny imeni P. I. Tchajkovs'kogo, Kompozytory i muzykoznavci Kyïvs'koï konservatorii u 1941–2010h rokah*, [Scientific Herald of the National Music Academy of Ukraine named after Pyotr I. Tchaikovsky. Composers and musicologists of the Kyiv Conservatory in 1941-2010]. zbirnyk statej, Kyiv : NMAU im. P. I. Tchajkovs'kogo, vol. 114, pp. 153–168. [In Ukrainian]
2. Bronfin, O. (1960), *Aleksandr Vjacheslavovich Ossovskij, Sovetskij kompozitor*, Leningrad, 64 p. [In Russian]
3. Veske, T. Review on Vocalises by I. M. Vilinska. *Recenzija na vokalizi I. M. Vilins'koï*, Rodinnij arhiv Vilins'kih. [In Russian]
4. Vilins'ka, I. (1952), *Vocalisees For a High Voice With the Piano* [Vokalizi dlja visokogo golosu z fortepiano], Mistectvo, Kyïv, 55 p. [In Ukrainian]
5. Vilins'ka, I. (1961), *Vocalises For a Middle Voice with the Piano*. [Vokalizi dlja seredn'ogo golosu z fortepiano], [Score], Derzhavne vidavnictvo obrazotvorchogo mistectva i muzichnoi literaturi URSS, Kyïv, 76 p. [In Ukrainian]
6. Vilins'ka, I. (1962), *Vocalises For a Low Voice with the Piano*, [Vokalizi dlja niz'kogo golosu z fortepiano], [Score], Derzhavne vidavnictvo obrazotvorchogo mistectva i muzichnoi literaturi URSS, Kyïv, 54 p. [In Ukrainian]
7. Vilins'ka, I. (1967), *Ukrainian Folk Songs for Bass with Piano Accompaniment*, [Ukraiïns'ki narodni pisni dlja basa v suprovodi fortepiano]o Muzichna Ukraïna, Kyïv, 20 p. [In Ukrainian]
8. Vilinskaja, I. (1967), The Role of the Repertoire in the Education of the Singer, [Znachenie repertuara v vospitanii pevca], *Kievskaja gosudarstvennaja konservatorija, Voprosy vokal'noj pedagogiki*, [Kyiv State Conservatory. Questions of vocal pedagogy], Izdatel'stvo Muzyka, Moscow, vol 3, pp. 45 - 90. [In Russian]
9. Vilinskaja, I. (1969), *Vocalises for a High Voice with Piano*, [Vokalizy dlja vysokogo golosa s fortepiano], [Score], Izdatel'stvo Muzyka, Moscow, 36 p. [In Russian]
10. Vilins'ka, I. *A Letter to G. V. Keldysh, autograph* [Lyst do G. V. Keldisha, rukopys], Rodinnij arhiv Vilins'kih. [In Russian]
11. Vilins'ka, I. (1969), *Repertoire of the Beginner Singer. Baritone*. (Selected & Edited by I. Vilinska), [Pedagogichij repertuar spivaka-pochatkivcja. Bariton] [Score], uporjadnik I. Vilins'ka, Muzichna Ukraïna, Kyïv, 40 p. [In Ukrainian]
12. Vilins'ka, I. (1969), *Repertoire of the beginner singer. Tenor* [Pedagogichij repertuar spivaka-pochatkivcja. Tenor], [Score], (Selected & Edited by I. Vilinska), uporjadnik I. Vilins'ka. Muzichna Ukraïna, Kyïv, 40 p. [In Ukrainian]
13. Vilins'ka, I. (1969), *Repertoire of the beginner singer. Mezzo-soprano* [Pedagogichij repertuar spivaka-pochatkivcja. Mezzo-soprano]. (Selected & Edited by I. Vilinska), [Score], uporjadnik I. Vilins'ka. Muzichna Ukraïna, Kyïv, 44 p. [In Ukrainian]
14. Vilins'ka, I. (1969), *Repertoire of the beginner singer. Soprano*. [Pedagogichij repertuar spivaka-pochatkivcja. Soprano], [Score], [(Selected & Edited by I. Vilinska).], uporjadnik I. Vilins'ka, Muzichna Ukraïna, Kyïv, 44 p. [In Ukrainian]
15. Vilins'ka, I. (1969), *Repertoire of the beginner singer. Bass*, [Pedagogichij repertuar spivaka-pochatkivcja. Bas], [Score], (Selected & Edited by I. Vilinska).] uporjadnik I. Vilins'ka, Muzichna Ukraïna, Kyïv, 43 p. [In Ukrainian]
16. Vilins'ka, I. (1971), *Voices for a beginner singer*, [Vokalizi dlja spivaka-pochatkivcja], [Score], I. Vilins'ka, Muzichna Ukraïna, Kyïv, 96 p. [In Ukrainian]

17. Vilinskaja, I. (1975), *Musical hearing training for singer*. The Manuscript. 1975 [Музыкаль'но-слуховое востановлення півця]. Рукіпіс, 59 p.
18. Vilins'ka, I. (1989), *Vilinska I. Voices for the middle voice*, [Vokalizi dlja seredn'ogo golosu], [Score], I. Vilins'ka, Muzichna Ukraïna, Kiïv, 56 p. [In Ukrainian]
19. Gnyd', B. (2002), *Schools of performing arts in Ukraine*, [Vykonavs'ki shkoly Ukraïny], NMAU, Kiïv, 95 p. [In Ukrainian]
20. Grosheva, E. (1952), *K. G. Derzhinskaja* [Grosheva E. A. Derzhinskaja K. G.], Gosudarstvennoe muzykal'noe izdatel'stvo, Moskow, 124 p. [In Russian]
21. Doluhanova, Z. *Review on Vocalises by I. Vilinska*, [Recenzii na vokalizi I. Vilins'koï], Rodinnij arhiv Vilins'kih. [In Russian]
22. Yevtushenko, D. (1982), *Yevtushenko D.G. Typewritten document with a signature of Professor D. G. Yevtushenko*, [Mashinopisnij dokument, z rukopisnim pidpisom professora D. G. Yevtushenko], Rodinnij arhiv Vilins'kih. [In Russian]
23. Yevtushenko, D. (1967), *About "singing-in" of vocal works*, [O vpevanii vokal'nyh proizvedenij. Voprosy vokal'noj pedagogiki], Vyp. 3. Izdatel'stvo Muzyka, Moskow, pp. 98–119. [In Russian]
24. Zernova Ruf'. (1998), *To the Sea and Back*, [Na more i obratno], URA, Izrail'-Ierusalim, 263 p. [In Russian]
25. Ziloti, A. (1963), *Recollections and Letters*, [Vospominanija i pis'ma], comp. L. M. Kutateladze in A. N. Raabena (ad.), Leningrad, 468 p. [In Russian]
26. Mihajlova, T. (1970), *Education of singers at the Kyiv Conservatory. Chronological survey from 1863 to 1963*, [Vihovannja spivakiv u Kiïvs'kij konservatorii. Hronologichnij ogljad z 1863 po 1963 rik], Muzichna Ukraïna, Kiïv, 128 p. [In Ukrainian]
27. Mihajlov, M. (1962), *M. M. Vilinsky*, [M. M. Vilins'kij] Radjans'kij kompozitor, Kiïv, 104 p. [In Ukrainian]
28. The musical encyclopedia in Ju. Keldysh (ad.), T. 1. 1973, [Музыкаль'нага jenciklopedija (Gl. Red. Ju. Keldysh)], 1973, T. 1., Sovetskaja Enciklopedija, Sovetskyj kompozytor, Moscow, T. 1. A Gong. 1073 stb. [In Russian]
29. Nazarenko, V. (2008), *An Elegy about Mykola Vilinsky*, [Elegija pro Mikolu Vilins'kogo], Available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/elegiya-pro-mikolu-vilinskogo>, (accessed 11 Aug. 2018) [In Ukrainian]
30. Nazarenko, V. (2009), *Ukrainian page of Maestro Maliszewski*, [Ukrains'ka storinka maestro Malishevs'kogo], available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/ukrayinska-storinka-maestro-malishevskogo>, (accessed 10 Aug. 2018) [In Ukrainian]
31. Nazarenko, V. (2010), *Music lessons of Iryna Vilinska*, [Uroki muzyky Iryny Vilins'koï], available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/uroki-muzyki-irini-vilinskoyi> (accessed 12 Aug. 2018) [In Ukrainian]
32. Nazarenko, V., Vilins'kij, Yu. (2013), *The Composer and Music Teacher Mykola Vlnsky. Toward the 125th Anniversary of the birth of Mykola Vilinsky*, [Kompozitor i pedagog Mikola Vilins'kij. Do 125-richchja z dnja narodzhennja], *Muzika*, № 6, 2013, pp. 8–11. (accessed 09 Aug. 2018) [In Ukrainian]
33. Nazarenko, V., Vilins'kij, Yu. (2015), *Alexander Siloti In Memoriam. On the 70th Anniversary of the death of an outstanding musicians and compatriot*, [Pam'jati Oleksandra Ziloti. Do simdesjatrichchja z dnja smerti vidatnogo muzikanta ta spivvitchiznika], available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/pamyati-oleksandra-ziloti> [In Ukrainian] (accessed 11 Aug. 2018) [In Ukrainian]
34. Nazarenko, V., Vilins'kij, Yu. (2016), *Composer and Teacher Mykola Vilinsky (1888–1956). Life. Reminiscences. Reflections*, [Kompozitor i pedagog Mikola Vilins'kij (1888–1956). Zhittja. Spogadi. Rozdumi] *Naukovij visnik Nacional'noi muzichnoi akademii Ukraïni imeni P. I. Tschajkovs'kogo*, vol. 114, Kompozitori i muzikoznavci Kiïvs'koï

konservatoriï u 1941–2010h rokah, zbirnik statej, NMAU im. P. I. Tchajkovs'kogo, Kyiv, pp. 67–110. [In Ukrainian]

35.Ossovskij, A. (1968), *Recollections. Research. [Vospominanija. Issledovanija]*, Izd. Muzyka, Leningrad, 378 p. [In Russian]

36.Ossovskij, A. (1971), *Music criticism papers, [Muzykal'no-kriticheskie stat'i]*, Izd. Muzyka, Leningrad, 376 p. [In Russian]

37.Revuc'kij, L. (1950), *Review of the vocalises by I.M.Vilinska*, Autograph, [Recenzija na vokalizi I. M. Vilins'koi]. Avtograf., Rodinnij arhiv Vilins'kih. [In Russian]

38.Suhorukova, G. (1984), *Review of the vocalises by I. M. Vilinska, [Recenzija na vokalizi I. M. Vilins'koi]*, Rodinnij arhiv Vilins'kih.

39.Fel'zman, O. (2013), *An Ode to the Maestro and Teacher. Recollections by Oscar Feltsman (1921 – 2013), [Oda maestro i vchitelju. Spogadi Oskara Fel'cmana (1921 – 2013)]*, available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/oda-maestro-i-vchitelyu> (accessed 08 Aug. 2018) .[In Ukrainian]

40.Shnejder, A. (2001), *Ksenia Georgievna Derzhinskaya. The Bolshoi Theatre. Great Names: To the 225th anniversary of the Bolshoi Theater, [Ksenyja Georgyevna Derzhynskaja. Bol'shoj teatr. Velykye ymena: K 225-letyju GABTa]* in Andreeva, A.(ad.), RYK Rusanova, Moscow, pp. 69–77. [In Russian]

41.Boutmy, *family of South Netherlands musicians*, available at: <http://encyclopedia.jrank.org/articles/pages/1282/Boutmy.html> (accessed 07 Aug. 2018) [In English]

42.Erasmus in *Praise of Folly*. (1913), Written by Erasmus 1509 and translated by John Wilson 1668, Oxford at Charendon Press, 188 p. [In English]

43.Monsaingeon, B. (1998), *Richter. Ecrits, conversations*. – Édition première: Van de Velde, Arte Editions, Actes Sud, 472 p. [In French]

44.
sous la patronage de l

, Paris, 106 p. [In French]

45.Sadie Stanley. (2006), *Mozart Early years*, W.W. Norton & Company, New York–London, 644 p. [In English]

46.Straeten E. Van Der. (1872). *La musique aux Pays-Bas avant le 19e. siècle: documents inédits et annotés : compositeurs, virtuoses, théoriciens luthiers ; opéras, motets, airs nationaux, académies, maîtrises, livres, portraits ; avec planches de musique*, Edmond, Van Der Straeten, vol 2, Muquardt, 424 p. [In French]

47.Zaslaw Neal. (1991), *Mozart's Symphonies: Context, Performance Practice, Reception*, Oxford University Press, USA, 617 p. [In English]

Стаття надійшла до редакції 29.12.2017 р.

V. NAZARENKO

<https://orcid.org/0000-0002-7775-6426>

Y. VILINSKY

<https://orcid.org/0000-0002-5936-324X>

IRYNA MYKOLAYIVNA VILINSKA. THE COMPOSER IN THE UKRAINIAN SCHOOL OF VOCAL ARTS

I. M. Vilinska was one of the leading Ukrainian vocal teachers of the second half of the 20th century. She is well known far beyond the borders of Ukraine. However, information about her in modern musicology sources is fragmentary and often inaccurate. It is possible to cite only two main

sources with brief biographical data about I. M. Vilinska [19; 26]. **The relevance and Importance** of the work is to present for the first time the biography and to review some aspects of the creative life and pedagogical school of I. M. Vilinska. The relevance of the problem is also due to the need to present unique material of significant historical and cultural value related to I. M. Vilinska and her family. **The primary goal** set by the authors was to provide a biographical chronicle and consider some aspects of the professional and creative life of the teacher and composer I. M. Vilinska, simultaneously placing all that into the contemporaneous cultural and historical context.

The methodology is based on the scientific study of the composer-vocalist's archive, research in other archives (in Ukraine and abroad), a thorough analysis of documents, as well as personal conversations with I. M. Vilinska (authentically communicated recollections), conversations with her colleagues and students. Structurally the work is represented by a chronological narrative, which is reviewed in the historical context. The authors survey a number of biographical facts and conveying characteristic events in order to better depict the personality of I. M. Vilinska, as well as to communicate a sense what (with a certain irony) can be called «l'esprit du temps» of the past epoch. An additional task is to correct mistakes, inaccuracies and to compensate for the censorship gaps of the outdated musicological sources.

Conclusions. I. M. Vilinska contributed immensely to the field of the practical vocal arts pedagogy and its theory. The vocalises by I. M. Vilinskaya were a kind of concentrated projection of her original teaching method. The overall influence of which on vocal pedagogy still awaits its full assessment. The archive of the composer-vocalist contains a substantial body of unpublished works and papers; therefore the work is far from its completion.

Keywords: archive documents, classical vocal music repertoire, I. M. Vilinska's school of singing, vocalise, Ukrainian folk music, Ukrainian school of vocal arts.

В. И. НАЗАРЕНКО

<https://orcid.org/0000-0002-7775-6426>

Ю. С. ВИЛИНСКИЙ

<https://orcid.org/0000-0002-5936-324X>

ИРИНА НИКОЛАЕВНА ВИЛИНСКАЯ. КОМПОЗИТОР В УКРАИНСКОЙ ВОКАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

И. Н. Вилинская – один из ведущих украинских вокальных педагогов второй половины XX века. Она хорошо известна далеко за пределами Украины, однако информация о ней в современных источниках фрагментарна и часто неточна. Можно привести только два основных источника с краткими биографическими данными об И. Вилинской [19; 26]. **Актуальность** и важность работы: впервые представить биографию и рассмотреть некоторые аспекты творческой жизни и педагогической школы И. Вилинской. Актуальность проблемы также объясняется необходимостью представить уникальный культурологический материал, связанный с И. Вилинской и ее семьей. **Целью** авторов является представить в полной мере масштабную личность И. Вилинской и исследовать некоторые аспекты творческого наследия и профессиональной деятельности композитора и педагога в культурно-историческом контексте.

Методология основана на научном исследовании архива композитора-вокалиста, исследованиях в других архивах (в Украине и за рубежом), тщательном анализе документов, а также личных беседах с И. Вилинской (аутентично переданные воспоминания), беседах с ее коллегами и студентами. Структурно работа представлена хронологическим нарративом, который рассматривается в историческом контексте. Авторы приводят ряд биографических

фактов и даже некоторые повседневные эпизоды, чтобы лучше описать личность И. Вилинской. Дополнительная задача – исправить ошибки, неточности и компенсировать цензурные лакуны устаревших музыковедческих источников.

Результаты и выводы. И. Н. Вилинская внесла значительный вклад в теорию и практику вокальной педагогики. Вокализы И. Вилинской были своего рода концентрированной проекцией ее оригинального метода обучения, общее влияние которого на вокальную педагогику еще ожидает своей оценки. В архиве композитора-вокалиста содержится значительное количество неопубликованных произведений и статей, поэтому исследование еще далеко от завершения.

Ключевые слова: архивные документы, вокализы, вокальный репертуар, вокальная школа Ирины Вилинской, украинская школа вокала, украинские народные песни.

Валентина Назаренко, класична та джазова піаністка, дослідниця (Нью-Йорк).

Valentina Nazarenko, Classical and Jazz Pianist, Researcher (New York).

valentinapiano@aol.com

Юрій Вилінський, консультант і дослідник-архівіст (Нью-Йорк).

Yuri Vilinsky, Consultant and Archive Researcher (New York).

yurivil@aol.com